

výsledky, naopak rizika jsou značná; počínaje tím, že ostatní žadatelé budou tlačeni do obdobné taktiky, která znamená nikoli postupovat společně, ale na úkor partnera. Pro EU je to signál, že vzájemné vztahy nemusí být bez problémů, případně to může být i záminka k protahování jednání či k nátlaku. Rovněž by bylo záhodno vyhnout se dlouhému vyjednávání, měli bychom mít zájem na jejich co nejrychlejším uzavření. Zkracuje se tím období, kdy je žadatelský stát nejzranitelnější. Taktika obhajoby všech zájmů může být v tak složitém vyjednávacím procesu kontraproduktivní. Oslabení pozice státu, „zastavení“ jedné oblasti jeho zahraniční politiky, k nimž dochází v negociačním procesu, může znamenat větší újmu pro zájmy státu, než jakou by představovalo přijetí původních požadavků EU. Konečně, vláda by měla v průběhu negociačního procesu využít informační kanály, které má k dispozici, aby celý proces přibližování a začleňování do EU zpřístupnila občanům, aby měli představu o důsledcích tohoto kroku. Měla by tak učinit i ve vlastním zájmu, neboť okamžité ekonomické důsledky vstupu, jakkoli se dnes tento jeví jako značně vzdálený, velmi pravděpodobně nebudou nikterak pozitivní. Skutečnost, že politik zamlčí rizikové či negativní důsledky svého politického rozhodnutí, pak zpravidla volič dlouho nezapomíná.

Příspěvek byl přednesen v Senátu Parlamentu ČR v rámci veřejných slyšení na téma připravenosti ČR na přistoupení k EU 2.10.1997.

KONKURENCESCHOPNOST ČESKÝCH FIREM V EVROPSKÉ HOSPODÁŘSKÉ SOUTĚŽI

Miroslav Pavlák

Produktivita - významný předpoklad konkurenceschopnosti

Momentální ekonomické potíže České republiky (ČR) názorně ukazují, že i velmi přísné řízení na makroekonomické úrovni se nakonec dostane do potíží, pokud není doprovázeno velkou restrukturalizací podniků. Ty jsou konfrontovány se silnou zahraniční konkurencí a dnes je již jasné, že pouze prudký a dlouhodobý růst produktivity je jednou z možných odpovědí na řešení tohoto závažného problému (ČR v hodinové produktivitě vůči Německu dosahuje jen asi 31% , vůči Rakousku 36%). Největší pokles produktivity se projevil od r. 1989 ve stavebnictví (o 26%) a v průmyslu (o 13%).

Vysoká nákladovost výnosů (produkce) je hlavním omezujícím faktorem vlastních zdrojů podniku pro investování, a tedy pro dlouhodobé zvyšování produktivity na základě modernizace. Rovněž je jednou z hlavních příčin setrvalé platební neschopnosti podniků, která se přenáší i na ohrožení bankovního sektoru. Neuvážený vstup takto nepřipravených českých podniků do vnitřního trhu EU by tedy znamenal buď jejich okamžitý krach, nebo vysokou zadluženost u bank, které, aby mohly poskytovat nové úvěry (i tak již mají mnoho problémů s platební neschopností) by musely zvýšit úroky, což by ovšem přivodilo existenční problémy zejména malým a středním podnikatelům.

Uvážíme-li, že jestliže více než 30% celkového počtu pracovníků ekonomiky ČR je zaměstnáno v malých a středních firmách, tak krach většiny takovýchto podniků by měl za následek nárůst míry nezaměstnanosti. Kromě toho by se naše ekonomika vydala opačným směrem než je trend

v EU, kde 99,9% podniků (bez zemědělského sektoru) zaměstnává méně než 500 zaměstnanců a kde průměrný počet zaměstnanců v podniku představuje 6 osob. Z uvedeného vyplývá, že v EU je kladen velký důraz na existenci a podporu malého a středního podnikání a to nejen z ekonomických, ale i sociálních důvodů. V době vysoké nezaměstnanosti se tyto podniky v EU podílejí rozhodujícím způsobem na tvorbě nových pracovních míst (podniky s 1 - 49 zaměstnanci 40% nových míst a podniky s 50 - 500 zaměstnanci 15% nových míst). Odhady rovněž potvrzují, že se v malých a středních podnicích v EU vytvoří více než 50% všech investic, více než 50 % obrátu a více než 40 % národního důchodu. Předem nepromyšlený vstup nepřipravené české ekonomiky do EU by tedy vyvolal hluboké ekonomické a sociální otřesy.

Evropská dohoda – východisko integrace ČR do EU

Je všeobecně známo, že základním dokumentem pro postupnou integraci ČR do EU je Evropská dohoda, která vstoupila v platnost 1.2.1995. Její asymetrický charakter znamená, že EU otvírá své trhy pro zboží dovážené z ČR rychleji, než to dělá ČR pro zboží z EU. Princip asymetrie poskytuje české ekonomice příležitost postupně se adaptovat na konkurenční podmínky na západních trzích, aniž by se od začátku musela potýkat s plnou tíží konkurence podniků EU. Otevírání českých trhů pro zboží z EU se uskutečňuje podle různých časových harmonogramů, které berou v úvahu situaci na trzích. Harmonogramy se liší podle jednotlivých skupin produktů, přičemž se počítá se specificky citlivými výrobky, u nichž by rychlá liberalizace obchodu mohla vést k rozvrácení trhů v ČR.

Asymetrický charakter bude platit v některých položkách až do konce tohoto století. Dovození cla pro průmyslové výrobky, které pocházejí z ČR, jsou od 1.1.1995 v EU vybírána pouze u hutnických výrobků a to do konce kalendářního roku. Od počátku roku 1996 přestal platit systém tarifních kvót pro dovoz české oceli do států EU a padla i poslední cla. Systém tarifních kvót platil od 1. června 1993 do 31. prosince 1995. V roce 1995 umožňoval ČR vyvézt do EU 24 000 tun plechu válcovaného za studena, 242 tisíc tun válcovaného drátu, 4 800 tun pásové a páskové oceli, 58 072 tun bezešvých rour a 70 tisíc tun svařovaných rour. Ostatní kategorie oceli mohly být vyváženy bez omezení.

I přes zrušení kvót budou české šance na evropském trhu v mnohých ocelářských komoditách ohroženy jednak z důvodu propadu poptávky, jednak pro sílící konkurenci z Ukrajiny a Ruska. U textilu byla cla na dovoz zrušena úplně, což významnou měrou usnadnilo pronikání českých výrobců textilu a konfekce na západoevropské trhy. V dovozu z EU do ČR je snižování celních bariér v souladu s asymetrií pozvolnější. V letech 1995 a 1996 byla vybírána zbytková cla na některé chráněné výrobky. U citlivých položek jako textil a ocel nebo jiné hutní výrobky budou cla vybírána až do roku 2000. Pokud jde o kvantitativní omezení dovozu z EU do ČR, česká strana zrušila k 1. březnu 1992 vyjma několika položek téměř všechny a zbývající byly zrušeny ke konci roku 1996 (pozn.: jeden z důsledků propadu zahraniční obchodní bilance v r. 1997). Složitější situace než u obchodu s průmyslovým zbožím je u obchodu se zbožím zemědělským a potravinářským. Probíhají některá jednání, která mají jednotlivé celní sazby u některých druhů potravinářského zboží upravovat směrem pro ČR spíše příznivějším.

Jak bylo již uvedeno, právním základem vztahu ČR k EU je Evropská dohoda. Ta se zabývá rovněž problematikou hospodářské soutěže, jejímž cílem je postupné snižování uplatnění obchodních obranných nástrojů pro průmyslové výrobky. Jinými slovy tato formulace znamená, že v oblasti soutěže jsou kladeny nároky na institucionální zajištění hospodářské soutěže, existenci právní úpravy a jednotlivých institutů v souladu se soutěžním právem EU.

Článek 69 Evropské dohody zahrnuje soutěž mezi prioritní oblastí z hlediska závazku sbližování práva. Lze uvést, že v ČR se vycházelo již v době přípravy návrhu zákona o ochraně hospodářské soutěže z práva EU a že byl zákon koncipován po jeho vzoru, ačkoliv v té době ještě nebyla v platnosti Evropská dohoda. Zákon č. 63 / 1991 Sb., o ochraně hospodářské soutěže (ve znění pozdějších předpisů) promítl do svého znění čl. 64 Evropské dohody, který odpovídá čl. 85 a 86 Římských smluv. Druhá novela zákona v roce 1992 se zaměřila na přiblížení práva EU a to zejména v oblasti kontroly spojování podniků (fúzí).

Posuzování slučitelnosti zákona o ochraně hospodářské soutěže bylo v ČR prováděno na základě metodických postupů vypracovaných Úřadem pro legislativu a veřejnou správu, které jsou určeny k hodnocení slučitelnosti právních předpisů. První zásadní hodnocení slučitelnosti v roce 1994 použilo k jejímu vyjádření procentní hodnocení. Slučitelnost byla na základě analýzy provedené Ministerstvem pro hospodářskou soutěž vyjádřena 75%, ovšem podle neoficiálních názorů expertů, kteří se zabývají problematikou hospodářské soutěže, lze slučitelnost s právem EU určit na hodnotu 80 - 85%. Dotazník, který byl připraven pro přidružené země požaduje, aby se na určité oblasti vztahovala právní úprava hospodářské soutěže. Z toho vyplývá, že je nutno novelizovat zákon o ochraně hospodářské soutěže, který by měl vést k plné slučitelnosti s právem EU. Účinnost tohoto zákona se předpokládá od roku 1998.

Harmonizace norem a legislativy je náročný proces

Návod ke sladění legislativy a hospodářské politiky s pravidly jednotného trhu EU poskytuje přidruženým zemím Bílá kniha, která byla schválena na summitu EU v Cannes v roce 1995. Bílá kniha naznačuje, v jakém časovém pořadí by bylo vhodné novou legislativu přijímat.

Za tím účelem se v každé oblasti v souboru nutných opatření vyčleňují priority, s jejichž provedením by se nemělo otálet, protože jsou podmínkou fungování vnitřního trhu v příslušné oblasti. (Např. v oblasti zemědělství se jedná zejména o problematiku značení zboží, potravinářských přísad, ochucovadel, materiálů přicházejících do styku s potravinami, oficiálních kontrol, hygieny potravin, kontaminantů.) Podle názoru Evropské komise z října 1997 dosahuje ČR z přidružených zemí největšího pokroku při harmonizaci legislativy v oblasti hospodářské soutěže, antimonopolních předpisů a státní pomoci. Nejdůležitější a nejširší oblastí z hlediska fungování vnitřního trhu je odstraňování technických překážek trhu. Důraz při harmonizaci české legislativy s legislativou vnitřního trhu je proto kladen na technickou harmonizaci. Bílá kniha se kupříkladu zmiňuje asi o 500 technických předpisů, odborníci se však shodují v tom, že jich bude nutné harmonizovat téměř dvakrát tolik. Nejde přitom pouze o samotné právní předpisy. Musí být také zaručena jejich funkčnost, na uplatňování harmonizace legislativy v praxi musí být připraveny příslušné instituce. Jde např. o zkušební, certifikační orgány, veterinární inspektoráty, úřady pro normalizaci apod. EU navrhla v říjnu 1997 přidruženým zemím, že s každou z nich vypracuje v dohledné době individuální "cestovní mapu" pro zapojení do vnitřního trhu EU. Pro přidružené země to znamená převzetí stovek právních norem EU do svého zákonodárství, v praxi je realizovat a zajistit jejich vynucování. Jedná se z ekonomického hlediska o velmi významný akt, neboť zavedením těchto norem vzroste konkurenceschopnost českých výrobků nejen v evropské, ale i ve světové hospodářské soutěži.

V této souvislosti je třeba se zmínit o tzv. akčním plánu, dohodnutém v září roku 1997 mezi ministry hospodářství zemí EU a deseti asijských států. Cílem plánu je usnadnit vzájemný obchod, investování a prohloubení spolupráce při sbližování norem, vystavování certifikátů a při ochraně duševního vlastnictví.

Významnou skutečností, ovlivňující postavení podniku v konkurenčním boji, je vytváření stále sílící skupiny kvalitativně náročnějších a zhyčkanějších zákazníků, kteří se houfně dožadují certifikátů systémů jakosti podle norem ISO 9000. V ČR vydává osvědčení jednotlivým organizacím, že mohou certifikovat podle norem ISO 9000, Český institut pro akreditaci. Vzhledem k tomu, že získání certifikace stojí kolem půl milionu Kč a představuje tedy pro řadu malých a středních podniků finanční zátěž, mohou tyto firmy žádat o udělení grantu z programu Phare. Prostředky z grantu mají pomoci podnikům (od 50 do 1000 zaměstnanců) dostat kvalitu svých výrobků na evropský standard a tím zlepšit jejich konkurenční schopnost. Phare může poskytnout vybraným malým a středním podnikům na získání certifikace částku ve výši tří čtvrtin nákladů.

Volný pohyb zboží versus antidumping

Od poloviny 90. let se nezávislí experti Komise pro soutěžní politiku a právo OECD zabývají hodnocením rozporného přístupu k trhu podle soutěžního práva a podle antidumpingového práva. Zatímco soutěžní právo odstraňuje veškeré překážky pro účinnou konkurenci v zájmu efektivní alokace zdrojů, antidumpingové právo tím, že potlačuje konkurenci v cenách, působí opačně. Všude se ozývají hlasy o nutnosti uvolnění obchodu a současně největší hospodářské velmoci EU a USA sahají po "kárných" tarifech.

EU zdrazuje antidumpingovými cly na 143 produktů světových výrobců. Světová obchodní organizace (WTO) sice antidumpingová opatření nepodporuje, avšak svým členům umožňuje zavádět antidumpingová řízení (dumping je definován případem, kdy cena exportovaného zboží je na cílovém trhu nižší než na trhu vyvážející země. Předpokladem je, že produkty jsou na obou trzích srovnatelné). EU a ČR usilují o vytvoření zřetelných pravidel konkurenčního prostředí. S tím souvisí celá problematika transparentnosti obchodní politiky, pravidel státní pomoci a úprava soutěžního práva.

V roce 1989 realizovala EU 11 antidumpingových opatření proti bývalému Československu, v roce 1995 byly pouze čtyři produkty předmětem antidumpingových opatření (nepředstavovaly 0,3% celkového vývozu ČR do EU. Za připomínku v této souvislosti stojí, že antidumpingová cla byla velice často uvalována na výrobky některých českých firem, spoluvlastněnými zahraničními společnostmi ze zemí EU). 18. ledna 1996 oznámila Evropská komise na základě šetření, zahájeného již v květnu roku 1994, zavedení antidumpingových cel na dovoz hematitového železa, jež se využívá k výrobě litiny, s okamžitou platností. Komise oznámila, že k tomuto rozhodnutí dospěla na základě vyšetřování, které dumping surového železa na trhu EU prokázalo (ČR realizuje v Německu 85% svého vývozu hutních výrobků do zemí EU).

Naproti tomu bylo dumpingové řízení, které se táhlo od roku 1994, zastaveno v lednu 1997 proti českým výrobcům profilové oceli. Za další příklad dumpingového řízení EU proti českým výrobcům tzv. citlivých komodit může posloužit dovoz cementu. Bylo zahájeno v létě 1994, zastaveno však v roce 1996. Bílá kniha EU o harmonizaci právních norem kandidátů na členství se o antidumpingové legislativě nezmiňuje jako o podmínce harmonizace práva. Legislativa v oblasti společné obchodní politiky však patří výlučně do pravomoci EU (tzv. komunitárního práva) a na jejím základě se provádějí příslušná antidumpingová šetření. Rovněž ČR zavedla antidumpingový zákon, přičemž mezi nejaktivnější zastávce jeho urychleného přijetí patřil zástupci textilního průmyslu. Od poloviny roku 1997 však nebyl podán žádný podnět k antidumpingovému šetření.